

Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma Örneği: 'Büyükdere Köyünün Sosyo- Ekonomik Yapısı' Eseri Üzerine Düşünceler

ERTUĞRUL GÜREŞÇİ^a

Geliş Tarihi: 16.02.2017 | Kabul Tarihi: 20.04.2017

Öz: Ekonomik ve sosyal yapısı kentsel yerleşim birimlerinden farklı olan köylere ait bu tür verilerin çoğunlukla saha çalışmalarından elde edilmesi ve köy merkezli bu tür verilerdeki noksanlığın yaygın olması, sosyo-ekonomik çalışmaları daha çok köylere yönelmiştir. Türkiye’de, Cumhuriyetin ilanından sonra kentlere göre nispeten daha geri kalmış olan ve köylerin kalkındırılması yönünde köylere yönelik ekonomik ve sosyal politikaların uygulandığı bir gerçektir. Bu politikalar sonucunda köylerde önemli ölçüde gelişim ve değişimin yaşandığını söylemek gerekir. Bu gelişim ve değişime rağmen köylerdeki ekonomik ve sosyal geri kalmışlık birçok akademisyenin dikkatini çekmiş ve bu tür çalışmaları köyler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu makalede, Atatürk Üniversitesi tarafından 1975 yılında yayımlanan ‘Büyükdere Köyü’nün Sosyo-Ekonomik Yapısı’ adlı çalışmanın içeriğinin incelenmesi ve söz konusu yayının, yapılan ya da yapılacak benzer çalışmalara olası katkısının genel olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy, sosyo-ekonomik yapı, Büyükdere Köyü.

^a Y. Doç. Dr., Ahi Evran Ü. İktisadi ve İdari Bilimler F. İşletme Bölümü
ispir_ert@hotmail.com

A Research Example on the Socio-Economic Structure of Villages: The Thoughts on 'Socio-Economic Structure of the Büyükdere Village'

Abstract: The facts that these types of data on villages that are different from urban settlements regarding economic and social structure can generally be obtained from field studies and that there is a widespread absence in these types of data related to villages have redirected socio-economic studies more towards villages. It is a fact that economic and social policies have been put in place for the development of villages that remained relatively underdeveloped compared to cities after the proclamation of the republic in Turkey. It must be noted that significant growth and transformation has occurred in villages as a result of these policies. Many academics have drawn their attention to the reasons as to why villages remained underdeveloped economically and socially despite this development, transformation, all the efforts and have focused these types of studies on villages. The purpose of this article is to analyze the content of the study named "Socio-economic structure of Büyükdere Village" that was published in 1975 by Atatürk University and generally assess the possible contribution of the said publication on similar studies that have been or will be conducted.

Keywords: Village, socio-economic structures, Büyükdere village.

© Güreşçi, Ertuğrul, "Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma Örneği: 'Büyükdere Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı' Eseri Üzerine Düşünceler", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 2017, ss. 327-350.

Giriş

1700'lü yılların sonlarında İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, ülkelerin ve toplumların yaşantısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler, sadece ekonomik yönlü olmayıp sosyal yönleri de oldukça önem arz etmektedir (Moomaw and Shatter, 1996).

Sanayileşmenin toplumsal yapıdaki en önemli etkilerinden birisi de kırsal toplum üzerine olmuştur. Kırsal toplumun çözülmesi ve kentlere doğru göç etmesi, sadece kırsal toplumun nüfus-yoksulluk ilişkisinden kaynaklanmayıp aynı zamanda kentlerdeki sanayileşmenin sağladığı iş gücü arzını karşılama yönünde de kendisini göstermiştir. Türkiye'de bu tür nüfus hareketliliği, 1950'lerden sonra artmış ve kırdan kente göçler ülke gündeminde sıkça yer almaya başlamıştır. Kırsaldaki en önemli yerleşim birimi olan köyler, kendine özgü tarımsal ekonomiye dayalı bir ekonomik yapı ve geleneksel bir kültürel değerlere bağlı olarak yaşamsal faaliyetlerini sürdürmektedir (Güreşçi, 2010a).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Osmanlıdan yetişmiş insan gücü yönünden oldukça kıt ve sosyo-ekonomik yapısı itibarı ile bozuk bir kırsal yapı devralan yeni yönetim ve anlayış, bu yapının en önemli ayağını oluşturan köylere yönelik kalkınma hamleleri başlatmıştır. Köylere yönelik ülke çapında başlatılan bu kalkınma hareketi eğitim, sosyal yapı ve ekonomik yönlü olarak uygulama imkânı bulmuştur. Aşarın kaldırılması, Buğday Koruma Kanunu ve eğitim seferberliği cumhuriyetin köylere yönelik atılan adımlarından en önemlileri arasında yer almaktadır. Sonraki yıllarda köylere yönelik altyapı hizmetleri, okullaşma, kırsal kalkınma planları da bu tür faaliyetlerin tamamlayıcısı olmuştur. Gelişen ve değişen dünyadaki ekonomik ve sosyal gelişmeler, Türkiye'yi de yakından etkilemiş ve kırsal toplum, göç yolu ile çözülmeye başlamıştır.

Köy, insanlık tarihinin avcılık ve toplayıcılıktan sonra geliştirmiş olduğu tarımsal üretim ve teknikleri ile yerleşik hayata

geçmesinin sembollerinden birisidir. Genel olarak, ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma ve sosyal yapısı da geleneklere bağlı olan köyler, kalkınmanın en fazla ihtiyaç olduğu bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de milyonlarca insanın yaşadığı ve birbirinden bağımsız ve dağınık halde bulunan her bir köyün kalkınma sorunu ile ilgilenmek ya da çözüm önerileri geliştirerek bunları uygulamak, oldukça zaman ve sabır alabilecek konular olarak değerlendirilmektedir (Demirci ve Özçelik, 1990: 5-47; Gürtan, 1966: 3-77).

Köylerin sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili olarak geri kalmışlık ve kalkınma probleminin ön plana çıkması sadece akademik değil aynı zamanda politik bir bakış açısını ya da söylemini de geliştirmiştir. Bu yönde köy araştırmaları ön plana çıkmakta ve cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak günümüze değin bu tür araştırmalar özellikle saha çalışmaları ile elde edilen verilere dayandırılarak yapılmaktadır. Ülkemizde bu tür araştırmalar, 1930’lu yıllara dayanmakta ve çoğunlukla köylerin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyan, sistematik monografik çalışmalar şeklinde yapılmaktadır. Bu tür çalışmalardan birisi de, 1974 yılında kitap haline getirilen Prof.Dr.Tayyar Ayıldız’ın ‘*Büyükdere Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı*’ adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada söz konusu eserin amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynakları genel olarak incelenerek günümüzde benzer çalışmalara örnek teşkil edebilecek yönlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

1. Köy Araştırmaları

Bir konu hakkında akademik bir araştırma yapmak, genel olarak o konu ile ilgili merak edilen soruların cevabını bulmaya yöneliktir. Bu soruların cevapları, bir ülke ya da insanlar için her hangi bir sorunun tespiti ya da o sorunun çözümüne katkı sağlayacak düzeyde ise o araştırmanın tam olarak bilimsel ve akademik bir anlam taşıdığı söylenebilir. Köy araştırmalarının bilimsel metotlarla yapılması ve o köyle ilgili bulguların elde edilerek bir durumun tespit edilmesi oldukça önemlidir.

Özellikle, Türkiye gibi kırsal yani köy nüfusunun oldukça yoğun olduğu ülkelerde bu tür araştırmalar, toplumsal yapının mevcut durumu ve değişimini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusunun yaklaşık %80.00'ine yakını köylerde yaşayan ülkenin büyük ölçüde tarıma ve kırsal yaşama bağlı ekonomik ve sosyal yapısının sonraki yıllardaki değişiminin nedenlerini ve sonuçlarını anlamak bakımından köy araştırmaları yapmak oldukça önemlidir (Bayrak ve Kanca, 2013).

Köy araştırmaları, genel olarak köylerin sosyo-ekonomik yapısını tespit etmek, sorunlarını ve çözüm yollarını ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. Bu araştırmaların sosyo-ekonomik yapıya yönelik olması her şeyden önce insan odaklı bir çalışmanın yapıldığı anlamını taşımaktadır. Merkezine insanı alan bu tür çalışmalarda başarıya ulaşmak, bizzat o insan ya da insanlarla bulunduğu çevrede yüz yüze yapılacak araştırma neticesine bağlı olarak gelişecektir.

Köy araştırmalarında kullanılan materyal ve metot araştırmanın amacı ve kapsamına göre değişebilir. Ancak köy merkezli yapılan bir çalışma olduğu için genel olarak kullanılacak materyal, araştırma bölgesinden ve bizzat araştırmaya konu olan kitleden yani köylüden alınabilecek verilerden oluşmaktadır. Bu verilerin toplanmasında yüz yüze görüşmeler, anketler ve gözlemlerden yararlanılmıştır. Diğer araştırmalarda olduğu gibi elde edilen verilerin doğruluğu, objektifliği ve güvenilirliği oldukça önemlidir. Bunun için ilgili araştırmada en uygun örneklem metotlarının kullanılması ve elde edilen verilerin en uygun istatistik metotlara göre değerlendirilmesi de oldukça önem arz etmektedir. (Güneş ve Arıkan, 1988: 1-17).

Köyün çeşitli ekonomik, sosyal ve hukuki tanımlaması yapılabilir. En genel anlamda köy, idari anlamda en küçük kırsal yerleşim birimi olarak nitelendirilmektedir. 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanununun 1. Maddesinde köy '*Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara*

(kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tabidir' şeklinde bir tanımlama yapılarak idari anlamda tanımlanmıştır. Nitekim bu tanımlama köy-devlet ilişkilerinin en önemli belirleyicisi olmuş ve kamu hizmetlerinin ulaştırılmasında da bu tanımlama idari anlamda esas alınmıştır. Köy ile ilgili yapılan bu tanımlamaya bağlı olarak ülkemizde köy sayısı tespit edilmiş, ekonomik ve sosyal planlama bu sayıya göre tespit edilen köylerinden elde edilen ekonomik ve sosyal verilere göre yapılmıştır. Köy sayısında yıllar itibari ile bazı değişikliklerin olması sadece bunlara bağlı olmayıp ayrıca köyün yeniden tanımlandığı kanunlar vasıtasıyla köy statüsünün değiştirilmesi ile alakalı bir durumdan da kaynaklandığını belirtmek gerekmektedir. 2012 tarihli 6360 sayılı '4 İlde Büyükşehir ve 27 İlçe Kurulması Hakkında Kanun' kapsamında da ilgili köyler mahalle statüsüne dönüştürülerek bir düzenleme yapılmıştır (TBB, 2014).

Köyler ile ilgili yapılan hukuki tanımlamaların yanı sıra ekonomik ve sosyal içerikli tanımlamalar da yapılmaktadır. Bunların ortak noktasını kırsal yerleşim birimi tanımlaması oluşturmaktadır. Yani ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma dayalı olan ve sosyal yaşamın temel belirleyicisi ağırlıklı olarak geleneklere göre şekillenen yerleşim birimleri, köy olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu tanımlama kapsamında köylerin genel özellikleri; köylülük alt kültürü başlığında aşağıdaki nitelikleri taşıdığı ifade edilmektedir (Yurttaş vd., 1998: 24-25).

1. Muhafazakârdır
2. Kadercidir
3. Ailecidir
4. Yörecidir
5. Düşük beklenti düzeyine sahiptir
6. Şartlara göre sağlıklı ve mutludur
7. İyi vatandaştır.

Yukarıda köy alt kültürü şeklinde özetlenen özelliklerin

zaman içerisinde gelişen ve değişen şartlara bağlı olarak yeniden tanımlanabildiği de söylenebilir. Böylesine bir yapıyı araştırmak ve somut sonuçlar elde edebilmek zaman, sabır ve ekonomik katkı gerektiren çalışmalar olarak nitelendirilebilir. Ülkemizde köy araştırmaları genel olarak, köyün sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyan monografik çalışmalar olup bu çalışmalar 1930'lardan sonra daha da arttığı gözlenmektedir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibidir: (Yurttaş vd., 1998: 24-25).

1. Mehmet Ali Şevki, Kurna Köyü, 1937.
2. Sadri Aran, Evedik Köyü, 1938.
3. Niyazi Berkes, Bazı Ankara Köyleri, 1942.
4. İbrahim Yasa, hasanoğlan Köyü, 1954.
5. Ziyaettin F.Fındıkoğlu, Bir Kestaneci Köyü, 1957.
6. Jeo Pierce, Life in a Turkish Village, 1965.
7. Paul Stirling, Turkish Village, 1965.
8. Orhan Türkdöğ, Beşikdüzü ve Dursunbey, 1966.
9. Cevat Geray, Bünyan, 1967.
10. İbrahim Yasa, 25 yıl sonra Hasanoğlan Köyü, 1969.
11. Tayyar Ayyıldız, Büyükdere Köyü, 1974.
12. Beşir Atalay, Büyükgeçit Köyü, 1979.

Yukarıda ismi geçen çalışmaların birçoğu kitap haline getirilmiş ve sonraki yıllarda yapılan benzeri çalışmalar için de büyük örnek teşkil etmişlerdir. Köy araştırmaları şeklinde yapılan ve köylerin sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezi şeklinde de birçok çalışma bulunmaktadır. Yine ülkemizde köy merkezli yapılan onlarca makale ve bildirinin de bulunduğu söylenebilir.

2. 'Büyükdere Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı' Eseri Üzerine Düşünceler

2.1. Eserin Oluşturulduğu Dönem

Sosyo-ekonomik verilerin kırsal bir yerleşim biriminden

elde edilip bir eser haline getirildiği 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' adlı çalışmanın yapıldığı dönem, 29.03.1969 ile 01.03. 1973 tarihleri arasında kapsamaktadır. Eserin meydana getirildiği bu zaman dilimi öncesi ve sonra aşağı yukarı 1970'ler olarak tanımlanabilmektedir. Bu dönemin Türkiye'si ile ilgili bazı ekonomik ve sosyal bilgilerin sunulması çalışma için faydalı olabilecektir. Çünkü sosyo-ekonomik bir çalışmada ilgili veriler, aynı zamanda o dönemin ülke ekonomisi ve sosyal yapısını da yansıtabilmektedir. Örneğin Fakir Baykurt'un 1969 yılında basılan 'Efkâr Tepesi' adlı eseri, o dönemdeki köy ve köylü sorunlarını, bir köy öğretmenin gözü ile ele almış olduğu edebi bir çalışmadır. Bu çalışmada yazar, Artvin'in Şavşat İlçesi'ndeki köylere Efkâr Tepesi adlı bir yerden bakarak gözlemlemiş, o köylerin ekonomik ve sosyal sorunlarını bir hikâyeye dili ile aktarmıştır (Baykurt, 1960). Kısaca yazarın gözlemlediği ve sorunlarını ifade ettiği köyler, aynı zamanda 1960'ların Türkiye'sinin de bir yansımasını oluşturmaktadır. Bu noktadan hareket edilerek, 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' adlı çalışmanın da, 1970'lerin Türkiye'sinin kırsal yaşamını yansıttığı gerçeği gözden kaçırılmaması gereken bir durum olarak kabul edilmektedir. Şöyle ki;

1970'lerin Türkiye'si, genel olarak ekonomik sorunlarının ön planda olduğu, anarşi ve terörün hemen her yerleşim birimine kadar uzandığı, ihtiyaçların temini için uzun kuyrukların olduğu, döviz dar boğazının yaşandığı ama bunlara rağmen Türkiye'nin bu çıkmazdan kurtulmaya çalıştığı bir dönem olarak ifade edilebilmektedir. Demirel'in meşhur 'yetmiş sente muhtacız' sözü de bu dönemi anlatmaya çalışan bir söz olarak siyasi tarihimize geçmiştir (Duman ve İpekşen, 2013).

1970'de Türkiye nüfusu toplam 35 605 176 iken 1975'de 40 347 719'a çıkmış ve aynı dönemde nüfus yoğunluğu ise 46'dan 52'ye kadar yükselmiştir. Bu dönemlerde il sayısı 67, ilçe sayısı 572 ve köy-belde sayısı ise yaklaşık olarak 35 000 civarındaydı. 1970'de Türkiye'nin köy nüfusu 21 914 075 iken bu sayı 1975 yılında 23 478 651'a yükselmiştir. Kısaca söz konusu dönemler-

de, Türkiye nüfusunun yaklaşık %50'si köylerde ya da kırsal yerleşim birimlerinde yaşamaktaydı. Okur-yazar oranlarına bakıldığında 1970'lerde bu oran %53.61'den 1975'de %61'50'ye yükselmiştir. Bu döneme ait istihdam verileri gözden geçirildiğinde çalışanların yaklaşık olarak %88.70'inin tarımda istihdam edildiği söylenebilir (TÜİK, 2009). Özetlemek gerekirse eserin hazırlandığı dönemde, Türkiye nüfusu büyük ölçüde kırsalda yaşayan, okuma yazma oranının düşük olduğu ve kentleşme sürecine yeni yeni girdiği, ekonomik ve sosyal sorunları ile mücadele ettiği bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemin Türkiye'sinde, kırsal alanda yani köylerde nüfus yoğunluğu oldukça fazla, tarımda üretim ve verim artışı sınırlı ve nispeten yoksul olan bir köy toplumundan oluşan bir görünüm içerisindedir. Bu döneme ait kırsal yerleşim birimlerinin genel özellikleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Nüfus yoğunluğu fazla,
2. Tarımda düşük gelir ve gelir beklentisi,
3. Geleneksel tarımsal üretim metotları,
4. Okur-yazar oranının düşüklüğü,
5. Tarımda yabancı sermaye ve girdi kullanımı düşük,
6. Çok sınırlı bir örgütlü tarım,
7. Geleneksel, küçük aile işletmelerinden oluşan yoğun olarak yoksul köylü işletmeleri

Bu döneme ait ve eserin meydana getirildiği çalışma bölgesine ait bazı bulgular 1973 Erzurum İl Yıllığı'nda özetle şu şekilde derlenmiştir. 1973 yılında Büyükdere Köyü şimdi ilçe olan ancak o dönemde bucak olan Pazaryolu'na bağlı bir yerleşim birimidir. O dönemde köyün bağlı bulunduğu Erzurum/İspir İlçesinin merkez nüfusu 2 638, köyleri ile birlikte ise ilçe nüfusu toplam 54 741 olarak tespit edilmiştir. Yani ilçenin nüfusunun yaklaşık %95.18'i köylerde yaşamaktaydı. Bu oran şimdilerde gerek Pazaryolu gerekse İspir İlçesinde yaklaşık olarak %45.00'ler civarındadır. Yıllıkta Büyükdere Köyü'nün Erzurum

İli İspir İlçesi Pazaryolu Bucağına bağlı olduğu ve toplam nüfusunun 289, hane sayısının 61 ve ilçeye uzaklığının 46 km olduğu tespit edilmiştir. Köyün okul, cami ve sağlık evine sahip olduğu bu dönemde okuma odası, ortaokul, yol, içme suyu şebekesi, elektrik, sağlık ocağı, dispanser, jandarma karakolu, telefon ve köy odasına ise sahip olmadığı tespit edilmiştir (İl Yılığ, 1973).

2.2. Yazar Hakkında Genel Bilgiler

Bir eseri meydana getirenin o eserin konusu ile ilgili ve o eseri oluşturabilecek kadar yeterli bir öz geçmişe sahip olması oldukça önemlidir. Özellikle söz konusu eserin bilimsel bir nitelik taşıması ve bilim çevrelerince kabul görmesi daha da önem arz etmektedir. Bilimsel bir eser, bilimsel metotları kullanarak, bilim dünyasınca kabul edilebilen verilerin elde edilmesi ile yakından alakalı bir durumdur. Bilimsel eserler genellikle akademik ortamlarda ve akademiye tarafından elde edilen sebep-sonuç ilişkilerine dayalı analitik düşünceyi geliştirici ve tartışmaya açık çalışmalar olarak nitelendirilmektedir.

'*Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı*' adlı eseri meydana getiren Prof.Dr.Tayyar Ayyıldız'ın kısa öz geçmişine genel olarak bakıldığında aşağıdaki temel bulgular elde dilmektedir:

1. 1940 Erzurum/İspir ilçesine bağlı Büyükdere köyünde doğmuştur.
2. İlkokulu kendi köyünde 3. Sınıfa kadar devam etmiş sonraki orta öğrenimini Rize'de tamamlamıştır.
3. Köylü ve çiftçi bir ailenin çocuğudur.
4. Üniversite eğitimini Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi, o zamanki ismi ile Zirai Ekonomi Bölümünde tamamlamıştır.
5. Yüksek Lisans ve doktora çalışmalarını Tarım Ekonomisi alanında, yurt içi ve yurt dışında (Almanya) tamamlamıştır.
6. Tarım Politikası, AB Ortak Tarım Politikası, tarımın sorunları ve çözüm önerileri, geri kalmışlık, kırsal toplum ve so-

runları üzerine onlarca yerli ve yabancı bilimsel çalışmaları mevcuttur.

7. Benzer konularda birçok yüksek lisans ve doktora tezi yönetmiştir.

8. Üniversitelerin çeşitli birimlerinde idarecilik yapmıştır.

9. Benzer konularda çok sayıda yerel ve ulusal basında yazı ve söyleşileri yayımlanmıştır.

Yazar hakkında verilen bu genel bilgiler doğrultusunda 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' adlı çalışma ile yazarın birikimi arasında net ve somut ilişkilerin olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu tür çalışmalarda tarım ekonomisi, toplum, politika, kırsal sosyoloji gibi alanlarda bilimsel deneyimin olması ve çalışma bölgesinin iyi bilinmesi oldukça önemlidir.

2.3. Eser Hakkında Temel Bilgiler

Eser, 1975 yılında Atatürk Üniversitesi tarafından 378 Yayın No'su ile basılmış ve toplam 201 sayfadan oluşmuştur. Eser, iç ve dış kapak sayfalarıyla birlikte içindekiler kısmı aşağıdaki başlıklarda toplanmıştır (Resim 1(EK)).

1. Giriş
2. Araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynakları
3. Araştırma sahası hakkında genel bilgiler
4. Temel iş-güç birimleri, nüfus ve nüfus hareketleri
5. Köyde aile yapısı
6. Toplumsal dayanışma ve toplumsal sorunlar
7. İşletme faaliyetleri
8. İşletme sonuçları
9. Köylü ailelerin ekonomik yapısına toplu bir bakış
10. Netice ve tedbirler
11. Türkçe ve Almanca özet
12. Literatür
13. Ek tablolar

14. Anket formları

15. Haritalar

Bu ve benzeri çalışmalarda ilgili köyün tarihçesi, coğrafi konumu, nüfus bilgileri, tarımsal faaliyetler, tarımsal sorunlar, köyün diğer sorunları, işletmecilik faaliyetleri gibi konuların işlenmesi oldukça yaygındır. Monografik bir çalışma olan köy araştırmalarında, köyün ve köylünün sorunlarının sosyo-ekonomik boyutları ile birlikte ortaya konulması oldukça önemlidir. 1979 yılında Dr.Beşir ATALAY tarafından yapılan '*Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma Büyükgeçit Köyü Araştırması*' '*Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı*' çalışması ile benzer bir metot ve veriler kullanarak eserin oluşmasını sağlamıştır (Atalay, 1979: 1-7). Bu tür çalışmaların makale formatında yayınlanan örneklerinde de köylerin sosyo-ekonomik yapısı saha çalışmaları ile elde edilen veriler kullanılarak ortaya konulmuştur.

2.4. Eserin Amacı ve Kapsamı

Bilimsel bir çalışmada amacın tespit edilmesi çalışmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlayan en önemli adımlardan birisidir (Özdamar vd., 2013:4-11). Amacı iyi belirlenmiş çalışmalarda kapsam, materyal ve metot büyük ölçüde netleştirilmiş olup çalışma bu amaç düzleminde gerçekleştirilmektedir.

'*Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı*' eserinin amacı kitabın ikinci bölümünde ayrıntılı bir biçimde özetlenmiştir. Eserde amaç; temel olarak köy kalkınması şeklinde özetlenmiştir. Köy inceleme ve araştırmalarında ilk yapılması gereken hususun çalışmanın amacının net olarak ortaya konulmasıyla başlayabileceği vurgulanmıştır. Eserde, köy kalkınması ile ilgili olarak, Kalkınma Planları, Köy İşleri Bakanlığı ve AET'deki tarım politikasının temel amacının köy kalkınması olduğu vurgulanarak çalışmanın bu genel amaca hizmet etme doğrultusunda ortaya konulduğu ifade edilmiştir. Büyükdere Köyü'nün kalkınması doğrultusunda, kamu personeline yardımcı olabilecek verilerin elde edilmesi, köylü nüfusunun çalışma hayatı ile

ilgili bilgilerin derlenmesi, tarım ve tarım dışı faaliyetlerin köydeki mevcut surumun tespit edilmesi diğer amaçlar arasında yer almıştır. Araştırmanın temel amacı ise özetlenerek toplumun kalkınmadaki düzeyi, sınırlandırıcı faktörlerin tespiti ve bu sorunların ortadan kaldırılması ile ilgili görüş ve öneriler oluşturmaktadır.

Eserde tespit edilen bu amaç doğrultusunda çalışmanın kapsamını köyün sosyo-ekonomik yapısı oluşturmuştur. Bu yapının, tarımdaki yapısal değişikliklere esas teşkil edecek unsurun, köy ve köylünün özelliklerinden kaynaklandığından hareket edilerek ortaya konulması gerektiğine işaret edilmiştir. Köyün sosyo-ekonomik yapısı kapsamında eserde, köyün doğal çevresi ve konumu, köyün sosyal yapısı, nüfus hareketliliği, köy ve köylü sorunları, toprak insan ilişkileri ve kalkınma tedbirleri ele alınmıştır.

2.5. Eserin Metodu ve Materyali

2.5.1. Metot

Eser, sosyo-ekonomik araştırmaların belirli varsayımlarla ortaya konulabileceğine işaret etmekte ve bu varsayımları bazı müşahedeler sonucunda doğru olduğuna inanılır şekilde ki bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda eserin temel varsayımı; toprak-inan ilişkilerinin dengesiz olduğu bir dağ köyünde tarım arazisinin yetersizliğinden dolayı kırsal aile fertlerinin ailelerin geçimlerini temin etmek için köylerini devamlı veya geçici olarak terk etmekle karşı karşıya olduğu olarak tespit edilmiştir. Bu temel varsayımla birlikte eserde;

- a. Köyde göçlerin yaşandığı,
- b. Yetersiz örgütlenmenin olduğu,
- c. Eğitim imkânlarının yetersizliği,
- d. Tarımda verimsiz bir üretimin olduğu,
- e. Mera arazilerinin düzensiz kullanıldığı gibi diğer varsayımları da ortaya koymuştur.

Ayrıca, şehir ve köyün etkileşiminin göç ile birlikte köy ve köylünün daha hızlı bir sosyo-ekonomik değişime neden olduğu ile ilgili yaygın bir kanaatin olması bu varsayımları doğrular nitelik taşımaktadır (Güreşçi, 2010b).

Köy araştırmalarında çeşitli yöntemler uygulanabilmektedir. Geray (2012), bu tür araştırmalarda yöntem olarak köy ve köylü ile alakalı bilgilerin derlenmesinin yaygın kullanıldığını bunun da köylülüğe yönelik hazırlanan sorularla ortaya konabileceğini ifade etmiştir. Eserde, köy araştırmalarında açık mülakat, anket ve örnek olay yöntemlerinden yararlanıldığını ve genel kabul gördüğünden hareket edilmiştir. Söz konusu eserde, toplum yapısı ve üretim ilişkilerinin incelendiği bu yüzden çalışma için en uygun yöntemin anket, açık mülakat, gözlem ve *Cross-Sectional* çalışma tarzları olarak kabul edildiği ve uygulandığı ifade edilmiştir. Eser bu yöntemin uygulanması için aşamalı bir çalışma tatbik etmiş ve bu doğrultuda verilerin elde edilmesini sağlamıştır. Bu aşamalar sırasıyla;

1. Ön Hazırlık:

Anketlere son biçim verilmeden önce 1969-1971 tarihleri arasında ön hazırlıklar (Pre-test) uygulaması yapılmış ve bu uygulama çerçevesinde;

- Konunun planlaması yapılmış,
- Araştırmaya uygun anket soruları hazırlanmış ve literatür taraması yapılmış,
- Köy muhtarı ile ön görüşmeler yapılmış,
- Köyde pre-test uygulamaları yapılmış,
- Anketlere son şekli verilmeden önce bazı yetkili kişilerin görüşleri alınmış,

2. Köyün Seçimi:

Esere konu olan Büyükdere Köyü'nün seçiminde çalışmanın amacı, kapsamı, varsayımı ve güvenilir veri toplayabilme etkili olan başlıca faktörlerdir. Merter (1990), çalışmasında Malatya'nın köylerinin seçiminde de söz konusu esere benzer bir

yaklaşım içerisinde olarak köylerin seçimini yapmıştır. 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' eserinde köyün seçiminde;

-Küçük ve geçimlik tarım işletmelerinin olması,

- Bu tür araştırmalarda, araştırmacının devamlı gözlemleyebileceği bir köyün seçiminin sağlayabileceği avantaj,

- Köyde etnik grupların olmayışı

- Doğu Anadolu bölgesi denilince hayvancılığın akla gelmesi ve seçilen köyün bir dağ köyü olması ve hayvancılığın köyde sorunları ile birlikte yapılıyor olması,

3. Anketler:

Köy araştırmalarında yaygın kullanılan bir metot olan anketler söz konusu eserde de kullanılmıştır. Benzer bir çalışma olan Atalay (1979), Erzurum İli Aşkale İlçesi Büyükgeçit Köyünde, köy gençliğini incelemiş ve çalışmada anketler uygulayarak çalışmadan somut çıktılar elde etmiştir. 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' eserinde anketler genel olarak köy genel bilgi soruları ve ev halkı soruları ve işletme ile ilgili sorular olmak üzere üç tür anket kullanmıştır.

- Nüfus, iş gücü ve eğitim,
- Köy aile yapısı,
- Köylü sorunları,
- Tarımsal üretim vasıtaları,
- Hayvansal ve bitkisel üretim durumu,
- İşletmecilik faaliyetleri,

Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneği

Köy araştırmaları büyük ölçüde anketlere ve saha çalışmasına dayanmaktadır. Söz konusu anketlerin uygulamasında ana kütle ve bu kütle içerisinde örneğin tespit edilmesi uygun bir istatistiki metoda göre belirlenmektedir. Güreşçi ve Yurttaş (2008), Erzurum ili Kırık Bucağı'nda kırsal göç ve tarıma etkileri konulu çalışmalarında anket uygulamışlar ve anket uygulamasında tam sayım yöntemi ve tabakalı örnekleme metodunu

kullanmışlardır. Tarım Ekonomisi alanında yapılan bilimsel çalışmalarda bu ve benzeri istatistiki yöntemler sıkça kullanılmaktadır (Güneş ve Arıkan: 1988:7-12).

Eserde araştırmancının birimi hane veya aile olarak tespit edilmiş ve bu iki ifadenin köylerde aynı anlamı taşıdığı ifade edilmiştir. Anketler köy toplumlarında hane reisinin etkinliğinden dolayı o kişi ya da bulunmadığı hallerde hanede en çok söz sahibi olan kişi ile yapılmıştır. Benzer bir anket uygulamasını Güreşçi ve Yurttaş (2008), saha çalışmalarında tatbik etmişlerdir. Eserde anketler için 15 Temmuz-15 Eylül tarihleri arasında köyde çalışılmış ve anket süresince araştırmacı devamlı olarak köyde bulunmuştur. Bu anketlere ilaveten Ağustos 1972'de 15 gün süre ile köyde açık görüşmeler de yapılmıştır. 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' eserinde köyde mevcut bulunan 95 hanenin tamamıyla yani tam sayım metoduna göre anketler yapılmış ve anketör olarak bizzat araştırmacı görev almıştır.

Anket Uygulaması ve Açık Görüşmeler

Anket uygulamaları hane reisinin evinde ya da tarlasında yapılmış ve uygulamadan köylülerin kaygı duymamaları için muhtarla ön görüşmeler yapılarak araştırma ortamı oluşturulmuştur. Bu ve benzeri sorunların köy araştırmalarında genellikle yaşanabildiği ve bunun için görüşmelerin faydalı olabileceği bir gerçektir (Arslan, 2004). Anket uygulamalarının yanı sıra eserde yapılan açık görüşmelerin ise köyün ileri gelenleri (muhtar, lider vs.) ile yapıldığı vurgulanmıştır.

Verilerin Doğruluk Derecesi

Bilimsel araştırmalarda verilerin doğruluğu oldukça önemlidir. Elbette bu tür doğruluk derecesi büyük ölçüde araştırmancının ciddi bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Sosyal Bilimler alanında yapılan çalışmalarda verilerin doğruluk derecesi çeşitli istatistiki yöntemlerle ortaya konulmaktadır (Karagöz ve Ekici, 2010). Eserde verilerin doğruluk derecesini etkileyen faktörler örnekleme, anket uygulayıcısının konuya hâkimiyeti, karşılıklı

güven, dokümantasyon aşamasında hesap hataları ve anket sorularındaki muğlaklığın etkili olduğu ortaya konulmuştur. Anket uygulamalarında, tam sayım yönteminin uygulanması, anketin bizzat araştırmacı tarafından yapılması, köyün iyi tanınması gibi faktörlerin verilerin doğruluğunu artırdığı ileri sürülmüştür. Teknik olarak anket kâğıtlarına numara verilmesi ve her aşamasında kayıt altına alınması da verilerin doğruluk derecesini artıran faktörler olarak ileri sürülmüştür.

2.5.2. Materyal

'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' eserinde veri kaynakları oldukça kapsamlı ve çeşit açısından geniş tutulmuştur. Eserin materyalleri üç ana başlıkta toplanmıştır:

1. Anket ve açık görüşme sonucu elde edilen veriler,
2. Araştırma konusu ile ilgili yerli ve yabancı literatür,
3. İl, ilçe ve bucak düzeyinde resmi makamlardan elde edilen yazılı ve sözlü bilgiler (Tapu Kadastro Memurluğu, Toprak İskân memurluğu, Nüfus Müdürlüğü, Teknik tarım teşkilatı vs.)

Eserin literatür bölümüne bakıldığında; 31'i yabancı ve 64'ü yerli olmak üzere toplam 95 kaynaktan yararlanılmıştır. Bunlara ilaveten 4 kanun ve karar ile 4 tane de resmi kurum kaydı incelenerek eserin oluşumu sağlanmıştır. Eser'in meydana getirilmesinde anket formları ve literatür taraması (resmi kurum kayıtları dahil) yanı bazı harita ve krokiler de kullanılmıştır. Bunlar;

1. Türkiye sınırları içerisinde Erzurum'un yeri, Erzurum sınırları içerisinde Büyükdere Köyünün yerini gösterir harita (Resim 2 (EK)).
2. Büyükdere Köyünün sınırları ve tarım arazisi (Resim 3 (EK)).
3. Büyükdere Köyü'nün sınırları içinde bulunan mera parselasyonu (Resim 4 (EK))
4. Büyükdere Köyü Krokisi (resim 5 (EK) kullanılmıştır.

2.6. Eserin Diğer İçerikleri

Eserin sadece araştırma verilerini içermediği aynı zamanda araştırmaya yardımcı olabilecek ek bilgileri de içerdiği anlaşılmaktadır. Özellikle 3. Bölümde *Tarım Ekonomisi ve Köy Sosyolojisi* başlığı ile konunun bilimsel temellerinin oluşması ve kapsamının iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu konu kapsamında, *Dış Ülkelerde Araştırma ve Gelişimi, Türkiye’de Yapılmış Bazı Araştırmaların (Literatür) Özeti* başlıklarında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca eserin 12. Bölümünde Netice ve Tedbirler başlığı altında araştırma sonuçları özetlenmiş ve tedbirler aşağıdaki başlıklarda ifade edilmiştir.

1. Sosyo-ekonomik Gelişim İçin Mevcut Durumu Etkileyecek Tedbirler

- Tarım sektöründe verimin arttırılması
- Çiftçilerin teşkilatlanması
- İşletmelerin organizasyonu
- Köyde tarım ve el sanatlarının geliştirilmesi
- Çiftçilerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ve Yayım faaliyetlerinin geliştirilmesi,
- Sağlık ve konut sorunlarının çözümü,
- Alt yapıya duyulan ihtiyacın giderilmesi,

2. Tarımsal bünyede yapılacak değişiklikler

Eserin araştırma kapsamı dışında oluşturulan en önemli bölümlerinden biri de eserin sonunda verilen Türkçe ve Almanca özet kısmı oluşturmaktadır. Bu özet kısmında çalışmadan elde edilen bütün sonuçlar konu başlıkları dikkate alınarak özetlenerek 27 maddeden oluşacak şekilde sunulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

'*Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı*' adlı eser genel olarak değerlendirildiğinde, eserin toplumsal sorunların çözümüne ve bilimsel çalışmalara katkı sağlayabildiği düşünülmektedir. Bu noktadan hareket edilerek eserin ilk önce toplumsal

sorunlar karşısında ki duyarlılığı ve sorunun çözümüne olası katkısının genel bir değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bir akademik çalışmanın ve akademisyenin bulunduğu çalışma ortamından ya da kitaplarının arasından bazen sıyrıлып yakın ve uzak çevresindeki gelişmeleri yakından takip etmesi ve konu ile ilgili bakış açısını bilimsel ve akademik becerisi ile ortaya koyması iyimser bir gelişmedir. Toplumsal ya da teknik bir sorunun tespit edilmesi ve tespit edilen sorunların çözümü noktasına olası katkısı önemli bir akademik değerdir. Bu değer aynı zamanda akademisyenin yaşadığı dünyaya, ülkeye ve birlikte aynı havayı soluğu topluma olan saygısını da göstermektedir. Eser köy kalkınması, köylerin sorunlarını ve çözüm yollarını ortaya koyması bakımından sadece akademik bir başarı olarak değil aynı zamanda toplumsal bir sorun karşısındaki duyarlılığını da göstermesi bakımından önem arz etmektedir. *'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı'* adlı eser, 1969-1973 tarihlerinde yani yaklaşık dört yıllık bir çalışma periyodunda hazırlanmış ve 1975 yılında Atatürk Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır. Bu dönem çalışmanın ilk bölümünde ifade edildiği üzere Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarının bir parçası olan kırsal nüfusunun yoğun olarak yaşadığı köy sorunlarıyla uğraştığı bir dönem olarak ifade edilmektedir. Böylesine bir sorunun farkında olunması ve bu farkındalığın Erzurum İli Pazaryolu İlçesine bağlı bir dağ köyü olan Büyükdere Köyü örneğinde incelenmesi zamanın ülke sorunlarına karşı olan duyarlılığı ortaya koymaktadır.

Bir eseri meydana getirenin o eserin konusu hakkında bilgi sahibi olması ve deneyimi oldukça önemlidir. *'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı'* adlı eser, köy araştırmalarının titizlikle ve özveri ile yapılması gereken bir çalışmadır. Bu çalışma için araştırmacının tarım, ekonomi, sosyal bilimler ve diğer iletişim tekniklerini iyi kullanması gerekmektedir. Eserin yazarı Prof.Dr.Tayyar Ayyıldız'ın akademik birikimi ve eğitimi bu çalışmanın altyapısının oluşturulmasında ve uygulama sonuç-

larının değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Eserin oluşturulmasında bilimsel bir çalışma materyal ve metotlarının uygulanması o eseri akademik camiada geçerli kılacaktır. Zamanın şartlarına göre ilgili eserde yazar örnekleme, anket ve uygun bir zaman planlaması yaparak konunun derin bir şekilde incelenmesine neden olmuştur. Hazırlanmış olduğu anket formları, haritalar, krokiler ve diğer bilgi kaynakları uzman kişilerle de istişare edilerek ortaya konulmuştur. Bilgi kaynaklarının güvenilirliği için araştırmacı bizzat araştırmayı kendisi yapmış ve sonuçta kapsamlı ve ciddi bir köy araştırması oluşturmuştur. Eser sonucu elde edilen verilerin özetlenerek bu sonuçlar doğrultusunda sorunlarla ilgili çözüm önerilerini geliştirmesi eserin kamusal yansıması olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bir bütün olarak ele alındığında '*Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı*' adlı eserin gerek dönemin araştırmacıları gerekse günümüzde bu konu ile ilgili akademik düzeyde çalışma yapacaklar içinde faydalı bir çalışma olduğu kanaati doğmuştur.

Kaynaklar

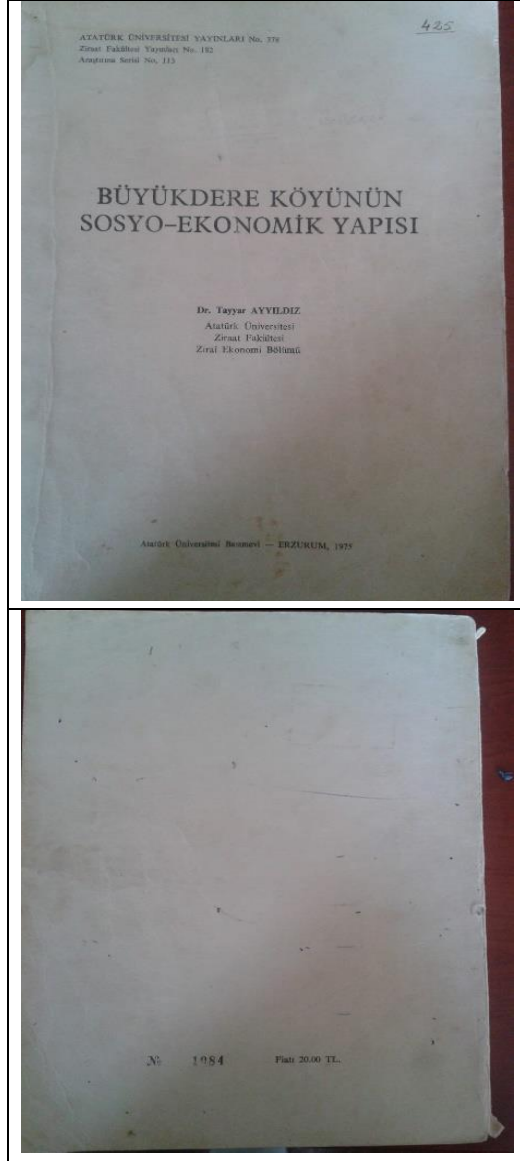
- Arslan, A. 2004. Bir Ankara Köyü (Kavaközü)'nün Sosyolojik İncelemesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17: 53-70.
- Atalay, B. 1979. *Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma Büyükgeçit Köyü Araştırması*. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 525, 250s, Erzurum.
- Baykurt, F. 1960. *Efkâr Tepesi*. Remzi Kitabevi, 171s, İstanbul.
- Bayrak, M., Kanca, O. C. 2013. Türkiye'de 1970-2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Seyri, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı. 35, s.1-20.
- Demirci, R., Özçelik, A. 1990. *Tarım Tarihi*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 1186, 144s, Ankara.
- Duman, D., İpekşen, S.S, 2013. Türkiye'de Genel Seçim Kampanyaları (1950-2002), *Turkish Studies*, 8(7), p.117-135.
- Geray, C. 2012. Toplum Kalkınması ve Köy Araştırmaları, <http://blog.aku.edu.tr/ometin/files/2012/02/toplum->

[kalk%C4%B1nmasi ve koy_arastirmalari.pdf](#), (Erişim Tarihi: 09.04.2016).

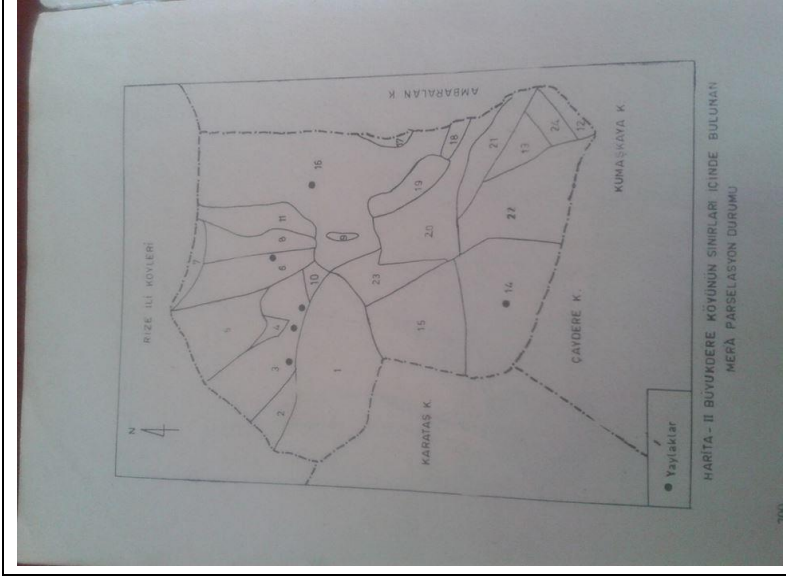
- Güneş, T., Arıkan, R. 1988. *Tarım Ekonomisi İstatistiği*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi yayınları No: 1049, 293s, Ankara.
- Güreşçi, E., Yurttaş, Z. 2008. Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2): 47-54.
- Güreşçi, E. 2010a. Türkiye’de Kentten Köye Göç Olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (1): 77-86.
- Güreşçi, E.. 2010b. Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2): 47-55.
- Gürtan, K. 1966. *Türkiye’de Nüfus Problemi ve İktisadi Kalkınma İle İlgisi*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1166, 296s, İstanbul.
- İl Yıllığı, 1973. *Cumhuriyetin 50.Yılında Erzurum İl Yıllığı*. 446.s., Erzurum
- Karagöz, Y., Ekici, S. 2010. Sosyal Bilimlerde Yapılan Uygulamalı Araştırmalarda Kullanılan İstatistiksel Teknikler ve Ölçekler, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1): 25-43.
- Moomaw, L.R., Shatter, A.L. 1996. Urbanization and Economic Development: A Bias toward Large Cities?, *Ournal Of Urban Economics* 40, Ž . Article No. 0021, p. 13-37.
- Özdamar, K. 2013. *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nisan Kitabevi Yayınları, 228s, Ankara.
- TBB., 2014. 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber, 28.s.
- TÜİK., 2009. *İstatistik Göstergeler 1923-2009*. 720.s., Ankara.
- Yurttaş, Z., Yavuz, F., Atsan, T. 1998. *Köy Sosyolojisi*. Atatürk Üniversitesi Ders Yayınları No: 205: 69s, Erzurum.

Ekler

Ek-1. 'Büyükdere Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı' Eserinin Ön ve Arka Kapağı

Ek-4. Büyükdere Köyü'nün Sınırları İçinde Bulunan Mera Parselasyon Durumu

Ek-5. Büyükdere Köyünün Krokisi

